

Traumatologia eta Hiesa hiztegi terminologikoak

Araceli Diaz de Lezana eta Mertxe Olaizola

Kultura eta Hizkuntza Politika Saileko Euskara Sustatzeko Zuzendaritza

a-lezana@euskadi.eus

m-olaizola@euskadi.eus

Laburpena

Eusko Jaurlaritzako euskarazko terminologia-lanaren plangintzaren barruan, medikuntza-arloko terminologia lantzea dauka ezarrita Terminologia Batzordeak lehentasunen artean. Traumatologia eta Hiesa hiztegiak izan dira UZEIk egin, eta, batzorde tekniko banatan landu ondoren, Terminologia Batzordeak onartu dituen aurrenekoak. Horrela, arlo horietako oinarritzko terminologia finkatzen eta horren erabilera normalizatzen lagunduko duten tresnak eskaini nahi zaizkie erabiltzaileei. Hiztegiok EUSKALTERM Terminologia Banku Publikoan kontsultagai egoteaz gainera, paperezko argitalpenean nahiz pdf formatuan eskura daitezke.

Gako-hitzak: terminologia, traumatologia, hiesa, erabileraren normalizazioa

1. Euskarazko terminologia-lana

Eusko Jaurlaritzaren euskarazko terminologia-lanaren plangintzak bi ardatz ditu: EUSKALTERM Terminologia Banku Publikoa (2001ean sortua) eta Terminologia Batzordea (2002an Euskararen Aholku Batzordearen barruan sortua, uztailaren 16ko 179/2002 Dekretuaren bidez).

Terminologia Batzordeak, lanean hasi zenetik, hainbat jarduketa-plan onartu eta gauzatu ditu, betiere Dekretuak Batzordeari ezartzen dizkion egitekoak kontuan: “Terminologiaren arloko lehentasunak ezartzea; lanerako proposamenak egin eta urteko jarduera-planean sartzea; terminologiako lanetarako irizpideak proposatzea; kontzeptu bakarra izendatzeko hainbat termino daudenean, horien arteko lehentasunak ezartzea; egindako terminologia-lanak onartzea; finkatutako terminologia hedatzeko bideak proposatzea eta terminologia hori hedaraztea; eta onartutako terminologiaren erabilera gomendatzea”.

Medikuntza-arloa Terminologia Batzordeak ezarritako lehentasunen artean dago eta, hori dela eta, hainbat hiztegi egin dira espezializate-eremu horretakoak. Terminologia Batzordeak onartu dituen lehenengoak **Traumatologia** eta **Hiesa** dira, honez gero erabiltzaileen eskuetan daudenak.

Araceli Diaz de Lezana eta Mertxe Olaizola

2. Hiztegi terminologikoak egiteko, onartzeko eta gomendatzeko prozesua

Bi hiztegiak UZEIk egin zituen, entitate horrek Eusko Jaurlaritzarekin, lehiaketa publikoa zela medio, sinatutako kontratuaren bidez. UZEIk hiztegien lehenengo bertsioa egin eta gero, Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzako Euskara Sustatzeko Zuzendaritzak, hiztegien kalitatea bermatze aldera, bi batzorde tekniko eratu zituen hiztegiok aztertzeko. Batzorde tekniko horietan hiztegiek jorratzen dituzten eremuetako adituek parte hartu zuten, hiztegien egileekin batera (UZEIkoak). Batzorde teknikoen ekarpenen ondorioz, hiztegien bigarren bertsioak lortu ziren. Azkenik, hiztegiok Terminologia Batzordera pasatu ziren. Batzordekideen oharrak eztabaidatu eta erabakiak hartu ondoren, hiztegiak onartu zituen Terminologia Batzordeak. Horrela, hiztegien azken bertsioa osatu zen. Bertsio horiek Euskalterm Terminologia Banku Publikoan eguneratu ziren (lehenengo bertsioa Bankuan txertatzen da erabiltzaileei proposamenak eskaintze aldera), hiztegiotako sarrera guztiek ponderazio-marka dutela (4 + = termino gomendatua). Horrela, erabiltzaileek jakin dezakete marka hori duten terminoak direla Terminologia Batzordeak gomendatzen dituztenak.

Hori da, hortaz, euskarazko hiztegi terminologikoen prozesua, azken finean, helburua baita hiztegien kalitatea bermatzea eta, bereziki, kontsentsua lortzea. Esan behar da 'normalizazio-prozesu' horretan asko hobetzen dela hiztegien kalitatea, prozesuan parte hartzen duten pertsona guztien ekarpenak integratuta daudelako.

3. Terminoen gainean erabakiak hartzeko orduan atzemandako arazoak eta aplikatutako irizpideak. Hainbat adibide.

Traumatologia eta **Hiesa** hiztegien bidez, arlo horietako oinarritzko terminologia finkatzeko tresna eskaini nahi izan zaie erabiltzaileei. Oinarritzko terminologia izateak, ordea, ez du esan nahi arazorik gabeko terminologia denik: sinonimia kudeatu beharra izan da horien artean nagusi.

Kontzeptu bat izendatzeko termino bat baino gehiago izatearen arrazoia ez da beti berdina izan. Anomiaren eremura etorrira, esaterako, *Terminologia Anatomica* latinezko nomenklaturaren arabeko terminoak eta terminologia tradizionalaren arabekoak daude gure inguruko hizkuntzetan. Euskarara ere ekartzen dira horiek, baina, gainera, askotan gertatzen da euskarazko betiko hitzak egotea kontzeptu horietarako. Oro har, maila bereko onarpena eman zaie termino guztiei. Ikusi bada terminoren batek gainerakoak baino anbigutasun handiagoa duela, ez da sartu lehenetsien artean. Begira:

- Medikuntza > Traumatologia > Anatomia -

eu **errotula**⁽⁴⁾

[patela](#) (4) ; [belaunezur](#) (4) ; [belaunburu](#) (3)

Definizioa :

Forma triangeluarreko hezur txiki, lodi, eta mugikorra. Izterreko koadrizeps muskuluaren tendoiaren barruan dago, eta tendoi errotulianoaren bidez lotzen da tibiaren aurreko tuberositatearekin, belaunaren estentsio-mugimendua ahalbidetuz. Mugimendu horretan, izterrezurraren troklearekin giltzatzen da.

es [rótula](#)
[patela](#)

fr [rotule](#)
[patella](#)

en [knee cap](#)
[patella](#)

[Traumatologia Hiztegia] [2017]

Anatomiaz bestelako eremuetan ere bada sinonimia kasurik inguruko hizkuntzetan. Halakoetan, maila berean onartu dira guztiak. Horixe gertatu da, esaterako, hemen:

- Medikuntza > Hiesa > Giza Immunoeskasiaren Birusa -

eu eritrozito⁽⁴⁾ **Eu**
 hematie (4) **Eu** ; globulu gorri (4) **Eu**

es eritrocito
 hematíe
 glóbulo rojo

fr globule rouge
 érythrocyte
 hématie

en erythrocyte
 red blood cell

[GIB/hiesaren Hiztegia] [2016]

Sinonimiaren beste arrazoietako bat erdarazko adjektibo erreferentzialak euskaraz emateko egin diren aukerei zor zaie. Adjektibo horiek maileguan har daitezke edo, bestela, euskarazko baliabideak erabilia eman daiteke horien adiera. Aukera biak maila berean onartu dira hiztegian.

Kasu batzuetan, izen-lagunaren bidez adierazi da adjektibo erreferentziala:

- Medikuntza > Traumatologia > Anatomia -

eu muskulu supraespinoso⁽⁴⁾ **Eu**
 arantza gaineko muskulu (4) **Eu**

es músculo supraespinoso

fr muscle supraépineux

en supraspinatus muscle

[Traumatologia Hiztegia] [2017]

Beste batzuetan, hitz-elkarketara jo da:

- Medikuntza > Traumatologia > Anatomia -

eu bizkar-orno⁽⁴⁾ **Eu**
 orno dorsala (4) **Eu** ; T (4) **Eu** ; orno toraziko (4) **Eu** ; D (4) **Eu**

Definizioa :
 Lepaornoen azpian, bizkarraren erdialdean, kokatuta dauden hamabi ornoetako bakoitza. D nahiz T letra maiuskularekin eta jarraian dagokien ondoko ondoko zenbakiarekin izendatzen dira.

es T
 vértebra torácica
 vértebra dorsal
 D

fr D
 vertèbre thoracique
 T
 vertèbre dorsale

en thoracic vertebra
 T

[Traumatologia Hiztegia] [2017]

Araceli Diaz de Lezana eta Mertxe Olaizola

Adjektibo erreferentzial konplexuen kasuan ere, euskarazko hitz-elkarketa erabili da: bai tandem moduko hitz-elkarketa bai hitz-elkarketa kopulatiboa. Esaterako:

<p>- Medikuntza > Traumatologia > Anatomia -</p> <p>eu sakro-ilion giltzadura⁽⁴⁾ Eu</p> <p>giltzadura sakroiliako (4) Eu</p> <p>Definizioa : Hezur iliakoa errain-hezurarekin lotzen duen diartrosia.</p> <p>es articulación sacroilíaca</p> <p>fr articulation sacro-iliaque</p> <p>en sacroiliac joint</p> <p>[Traumatologia Hiztegia] [2017]</p>	<p>- Medikuntza > Traumatologia > Anatomia -</p> <p>eu loki-barailtako giltzadura⁽⁴⁾ Eu</p> <p>giltzadura tenporomandibular (4) Eu</p> <p>es articulación de la mandíbula ATM articulación temporomandibular</p> <p>fr articulation temporo-maxillaire articulation temporo-mandibulaire</p> <p>en temporomandibular joint</p> <p>[Traumatologia Hiztegia] [2017]</p>
---	--

Erdarazko adjektibo erreferentzial baten kasuan, gertatu da oso ohikoa dela forma bera erabiltzea adjektibo gisa nahiz izen gisa. Adjektibo erreferentzial hori maileguan hartuz gero, beste horrenbeste gertatzen da euskaraz ere, baina, euskarazko erabidera jo nahi bada, hitz-elkarketa da izen-gisa erabiltzekoa, eta izen-lagunaren bidezko erabidea, berriz, adjektibo gisa erabiltzekoa. Hori adierazteko, sarrera bana egin zaie hiztegian:

<p>- Medikuntza > Hiesa > Infekzioaren tratamendua -</p> <p>eu birus-kontrako⁽⁴⁾ Eu</p> <p>antibiral (4) Eu ; antibiriko (4) Eu</p> <p>Definizioa : Birusen ugalketa edo eragina eragozteko gaitasuna duen botika.</p> <p>es antivírico antiviral</p> <p>fr antiviral</p> <p>en antiviral</p> <p>[GIB/hiesaren Hiztegia] [2016]</p>	<p>- Medikuntza > Hiesa > Infekzioaren tratamendua -</p> <p>eu birusen kontrako⁽⁴⁾ Eu</p> <p>antibiriko (4) Eu ; antibiral (4) Eu</p> <p>Definizioa : Birusen ugalketa edo eragina eragozteko gaitasuna duena.</p> <p>es antivírico antiviral</p> <p>fr antiviral</p> <p>en antiviral</p> <p>[GIB/hiesaren Hiztegia] [2016]</p>
--	--

4. Terminoen erabilera eta ezarpen-maila

Terminologia, hizkuntza arrunta moduan, erabiltzen bada, denboraz, aldagarria eta moldagarria izan daiteke. Terminoak (izendapenak) alda daitezke, baina kontzeptuak ere bai. Horregatik, etengabe gainbegiratu eta eguneratu beharrekoa da terminologia. Aldian-aldian, gomendatutako terminoek erabiltzaileen artean duten ezarpen-maila aztertu eta ebaluatu behar da. Batzuetan, arrakastatsua dira eta, beste batzuetan, ez. Azken finean, espezialitate-eremuetako erabiltzaileek erabakitzen dute zein termino erabili, eta hori kontuan izan behar da terminoak gainbegiratzeko eta eguneratzeko orduan. Normalean hamar urteko epea pasatu behar da terminoen erabileraren ezarpen-maila aztertzeko. Beraz, epe hori pasatu eta gero, ebaluatu beharko da **Traumatologia** eta **Hiesa** hiztegietako terminoen ezarpen-maila. Horretarako, jakina, arlo horietako profesionalek euskarazko termino horiek erabili beharko dituzte.

5. Non aurkitu hiztegiak: EUSKALTERM, pdf formatuan eta paperezko argitalpenak

- EUSKALTERM Terminologia Banku Publikoan: www.euskadi.eus/euskalterm
- Pdf formatuan: <http://www.euskadi.eus/tb-hiztegiak/#9588> (Terminologia Batzordeak onartutako hiztegiak)
- Paperezko formatuan:

